

**МІНІСТЕРСТВО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА І  
ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ**

**Миколаївський сільськогосподарський інститут**

На правах рукопису

**КАЛИНЧУК Василь Антонович**

**ЕКОНОМІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ  
ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЗЕРНА  
В ПРИЧОРНОМОР'І УКРАЇНИ**

(на прикладі Одеської області)

**Спеціальність 08.07.02 - Економіка сільськогосподарства і АПК**

*В. Калинчук*

**А в т о р е ф е р а т**  
дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата економічних наук

**Миколаїв 1996**



AB 35,973

дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі економіки, організації та обліку в АПК Одеського Державного економічного Університету.

Науковий керівник - доктор економічних наук,  
професор Дяченко С.Г.

Офіційні опоненти - доктор економічних наук,  
професор Караман М.М.

кандидат економічних наук,  
старший науковий співробітник  
Шейн І.В.

Провідна організація - Інститут аграрної економіки  
УААН.

Захист відбудеться "29" листопада 1996 року о 13  
годині на засіданні спеціалізованої Ради Д 30.01.01 у  
Миколаївському сільськогосподарському інституті за  
адресою: 327021, м.Миколаїв, вул.Паризької Комуни, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці  
інституту.

Автореферат розіслано "26" жовтня 1996 р.

Вчений секретар спеціалізованої Ради,  
кандидат економічних наук, доцент

А.С.Пшениченко

# 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

1.1. Актуальність теми дослідження. Розвиток ринкової економіки в Україні є в даний час головним змістом економічного життя країни в усіх галузях народного господарства, в тому числі і в АПК. Панування командно-адміністративної системи призвело до погіршення стану справ в економіці колишніх союзних республік, включаючи і Україну, спричинило в кінці кінців неминуючий крах системи і зтяжну кризу в економіці.

Дуже гостро ця криза позначилась в агропромисловому комплексі і, особливо в сільському господарстві, до якого по зізнанню багатьох вчених, склалось відношення як до мало значимої, другорядної галузі, недивлячись на прийняття багатьох документів про пріоритетний розвиток села. Фактично АПК підпорядкований інтересам інших галузей економіки, він найбільш залежний і утиснутий з боку держави, вирішуючої за його рахунок свої проблеми і перекладаючи на нього численні економічні і політичні помилки.

Все це привело до катастрофічного падіння об'ємів виробництва основних видів сільськогосподарської продукції, особливо в тваринництві, в харчовій і переробній промисловості. Велику тривогу викликає зменшення, а то і ліквідація мотиваційних стимулів у селянства в зростанні продуктивності праці, різке погіршення соціального стану села, зростаюча диспропорція обміну між містом і селом, загрожуюча екологічна катастрофа внаслідок руйнування матеріально-технічної бази сільського господарства і в цілому АПК.

Вихід із становища, яке склалось, можливий лише за умов прискорення ринкових реформ в АПК, особливо в базовій галузі АПК - зерновому господарстві.

Крім загальних недоліків формування ринків в АПК, зернове господарство має ряд особливостей. В роки кризи питома вага хліба і хлібопродуктів в раціонах збіднілих людей різко зростає при зростанні частки м'яса, молока, яєць, овочів, риби, цукру. Це викликає

ІНБ ім. В. Стефаника  
АН України

зміни в ринку зерна - зменшення попиту зерна на фуражні цілі, а головне - ускладнення державного регулювання ринку зерна (паритет цін, система кредитування, економічні взаємовідносини сільськогосподарських підприємств з партнерами по АПК і держбюджетом, матеріально-технічне забезпечення села та інше).

Особливо важливу роль в умовах руйнування матеріально-технічної бази АПК набуває економне використання виробничих ресурсів при вирощуванні, зберіганні і переробці зерна, виробництві хліба і його реалізації. Ведення зернового господарства по низькозатратних технологіях - ключова проблема галузі в даний час, без вирішення якої неможливо стабілізувати і розвивати ринок зерна, уникнути голоду людей.

1.2. Ступінь розробки проблеми. Процеси ринкового реформування економіки України почались відносно недавно, тому дана тема ще не знайшла належного висвітлення в науковій літературі і практичному житті АПК.

Недивлячись на це, значної уваги заслуговують роботи по даній проблемі П.Г.Буніча, П.І.Гайдуцького, В.А.Горемикіна, О.М.Ємельянова, М.М.Карамана, Я.Корнаї, М.Ю.Куліша, І.І.Лукінова, С.Мочерного, О.М.Онищенко, П.Т.Саблука, В.А.Тихонова, В.Я.Узуна, І.А.Чепурного, І.І.Червеня, Г.І.Шмельова, В.В.Юрчишина, Е.Ясина, та інших вітчизняних та зарубіжних вчених, які в тій чи іншій мірі досліджували проблеми розвитку ринку.

В процесі вивчення наукових робіт вчених-економістів по темі дисертаційного дослідження основна увага була приділена ринковим відносинам, удосконаленню економічного механізму по забезпеченню стабілізації і сбалансованості розвитку сільського господарства і переробних підприємств, реформуванню виробничо-економічних відносин між учасниками єдиної продуктової інтегрованої структури.

1.3. Мета і завдання дослідження. Мета дослідження заключається в обґрунтуванні основних напрямків формування ринку зерна Одеської області і розвитку ринкових механізмів його функціонування.

У відповідності з метою дисертації визначені наступні завдання:

- розглянути особливості формування ринку зерна Одеської області в сучасних умовах;

- узагальнити і проаналізувати тенденції ринку зерна розвинутих країн;

- дати оцінку тенденціям розвитку виробництва і споживання зерна;

- дослідити взаємовідносини партнерів по ринку зерна Одеської області;

- провести аналіз факторів, які впливають на ефективність зернового господарства;

- обґрунтувати основні напрямки підвищення конкурентноздатності виробництва зерна на основі використання ресурсо-зберігаючих технологій виробництва зерна і розглянути їх ефективність;

- розробити пропозиції по удосконаленню окремих елементів ринкових взаємовідносин в зерновому господарстві.

1.4. Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є питання підвищення ефективності зернового господарства в умовах формування ринкової економіки.

Об'єктом досліджень вибрані підприємства зернового підкомплексу агропромислового комплексу Одеської області.

1.5. Методичною і теоретичною основою дисертаційного дослідження являються законодавчі акти України і зарубіжних держав по досліджуваній проблемі, монографії, журнальні публікації вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів і практиків, матеріали конференцій і нарад, періодичні видання, методичні вказівки Інституту Аграрної Економіки Української Академії Аграрних Наук по створенню ринкової економіки в сільському господарстві і АПК.

Для написання дисертації були використані фактичні матеріали Міністерства сільського господарства і продовольства України, обласного управління сільського господарства і продовольства Одеської області, Одеського обласного управління державної статистики.

Основою методики дослідження є комплексний підхід до питань формування ринку зерна.

В процесі дослідження використані наступні методи: балансовий, порівнюючого аналізу, групувань, кореляційно-регресивного аналізу, експериментальний, монографічний і інші.

1.6. Наукова новизна. В ході роботи над дисертацією одержано ряд результатів, які мають самостійне значення: - виявлені особливості і недоліки формування ринку зерна Одеської області, характерні і для інших областей України; - показані недоліки взаємовідносин між партнерами ринку зерна і розроблені шляхи їх подолання; - розглянуті заходи по покращенню економічного стимулювання виробництва зерна; - із застосуванням групувань і кореляційних моделей виявлені залежності рівня виробництва зерна від основних факторів виробництва; - на основі комплексного підходу дано прогноз розвитку виробництва зерна; - розроблені заходи по підвищенню конкурентоздатності виробництва зерна на основі використання ресурсозберігаючих технологій в зерновому господарстві і дана їх економічна оцінка.

1.7. Практична цінність. Одержані результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності підприємств: організацій при формуванні ринку зерна Одеської та інших областей України.

1.8. Апробація роботи. Результати досліджень доповідались на наукових і науково-практичних конференціях, семінарах, нарадах, а також висвітлювались в доповідних записках і публікаціях у відкритій пресі.

1.9. Публікації. По темі дисертації опубліковано 12 друкованих робіт загальним обсягом 23 др.арк.

1.10. Структура і обсяги роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, вміщуючого 143 джерела. Робота викладена на 159 сторінках машинописного тексту, вміщує 19 таблиць, 2 графіка.

Зміст роботи:

Вступ.

Розділ 1. "Основи організації і умови функціонування ринку зерна містить параграфи:

1) Об'єктивні передумови організації ринку зерна в Причорномор'ї України.

2) Основи організації ринку АПК за кордоном. 3) Особливості формування ринку зерна в Причорномор'ї України.

Розділ 2. Сучасний стан ринку Одеської області:

1) Умови і ефективність виробництва зерна і хлібопродуктів в Одеській області.

2) Аналіз основних факторів, що впливають на формування ринку зерна в Одеській області.

Розділ 3. Основні напрямки організації ринку зерна Одеської області:

1) Підвищення конкурентноздатності виробництва зерна на основі ресурсо-зберігаючих технологій.

2) Розвиток взаємовідносин партнерів ринку в АПК.

3) Вплив реформування відносин власності на розвиток ринку зерна.

Висновки і пропозиції.

Список використаної літератури.

## 2. Основний зміст роботи.

2.1. Розділ 1. Основи організації і умови функціонування ринку зерна.

2.1.1. Історично склалось так, що виробництво зерна є головним заняттям сільськогосподарського населення в степу України. Провідна роль зернового господарства пояснюється відносно високою ефективністю його виробництва. Однак, загальна криза економіки України глибоко вплинула на всі галузі АПК, в тому числі на зернове господарство. Це приведе до величезних соціальних наслідків. В раціонах збіднілої переважної більшості населення хліб все більше замінює інші продукти. В цьому зв'язку вихід зернового господарства із кризи є першочерговим завданням.

Так звана "лібералізація цін" нанесла важкий удар економічним інтересам сільських товаровиробників і привела до спаду виробництва. Виник величезний диспаритет цін на сільськогосподарську і промислову продукцію, що призвело до деградації матеріально-технічної бази села. Цьому сприяє панування монополій в сфері фінансово-кредитних, постачальних, торгівельних та інших структур.

2.1.2. В сучасних умовах України основними напрямками впливу держави на формування ринку зерна виступають: створення законодавчих і правових основ, великомасштабна програма роздержавлення власності на основі приватизації, проведення системи антимонопольних заходів, фінансове оздоровлення шляхом удосконалення бюджетно-кредитних відносин, державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, соціальний захист населення.

2.1.3. Суттєві недоліки організації ринку в Україні в більшості визначаються відсутністю науково-обґрунтованої програми розвитку ринкових відносин. Розповсюджуються погляди, що ринок ефективно запрацює відразу, як тільки буде проведено роздержавлення власності і з'явиться право вільного продажу землі. Про те, що це не завжди вірно, свідчить поганий стан аграрного ринку багатьох країн Латинської Америки, де сільське господарство базується на приватній власності, а також досвід США, де при вільній торгівлі землею в реальний ринковий оборот надходить

менше 2% землі в рік, а тому доля його в загальній сумі комерційних операцій АПК мізерна. Існують переконливі приклади в інших країнах. В той же час помітні успіхи ведення сільського господарства на громадських землях Ізраїлю.

2.1.4. Вихід сільського господарства з кризової ситуації багато політиків і економістів бачать в існуванні змішаної багатоустрійної форми господарювання. Для різноманітних економічних і природних умов України правомірне існування всіх форм господарювання, але визначаючою при цьому повинна стати воля виробника. Становлення на землі господаря, відродить його зацікавленість у виробництві і дозволить вирішити продовольчу проблему.

2.2. Розділ. "Сучасний стан ринку зерна Одеської області".

2.2.1. За останні 14 років основні види виробничих ресурсів в сільському господарстві значно зменшилися. Скоротилися площі сільськогосподарських угідь і ріллі, чисельність працівників, тракторів і особливо внесення органічних і мінеральних добрив. Найбільший спад забезпечення ресурсами припадає на роки кризи (1991-1994 роки).

Структура посівних площ змінилась незначно, хоча помітне зменшення посівів зернових культур з 52,5% в 1981-1985 роках до 48% в 1991-1994 роках. За цей період валовий збір зерна зменшився на 2%, але озимої пшениці зріс на 4%, урожайність зросла на 16 і 19% відповідно.

2.2.2. Знизилась продукивність праці. Це є одним із проявів кризи в цілому по народному господарстві України, так і в АПК, в тому числі і в сільському господарстві. Тому вихід із становища яке склалось не може бути вузько-локальним - необхідні широкомасштабні координальні міри по розвитку цивілізованого ринку, в першу чергу, вирішення проблем власності, створення діючої кредитно-фінансової системи, інфраструктури ринку та інше.

2.2.3. Загальний обсяг припадаючих на одного жителя Одеської області енергетичних одиниць продуктів харчування на добу склав у 1985 році 3300 калорій, 1990 році - 2370 кал., 1994 році - 1850 кал. (медична норма -- 2840 кал.).

Слід відмітити, що в зв'язку з різким зменшенням чисельності поголів'я худоби і птиці в громадському секторі і відповідно скороченням в ньому виробництва тваринницької продукції, а також із зниженням рівня купівельної спроможності населення порушується структура раціону в сторону збільшення вживання відносно більш дешевих продуктів: хліба, картоплі, цукру і відповідно різкого зменшення вживання білкових продуктів: м'яса, молока, яєць і риби. Масове збідніння людей приводить також до зменшення душевого вживання хліба, картоплі, цукру.

2.2.4. В передкризові роки було проведено розширення і модернізація матеріально-технічної бази хлібоприемних підприємств. Однак дефіцит елеваторно-складської ємності, невідповідність автомобільних ваг і автомобіленавантажувачів автомашинам підвищеної вантажопідйомності, нестача сушильної потужності не дозволяють забезпечити безперебійний прийом хліба, створює труднощі в цьому послідуючій обробці і забезпечення збереження. Існують серйозні проблеми з механізацією вантажно-розвантажувальних робіт. На низькому рівні знаходиться автоматизація виробничих процесів.

В зв'язку з цим головними напрямками в розвитку елеваторної і зернопереробної промисловості являються забезпечення технічного переозброєння, реконструкції, розширення діючих і будівництво нових підприємств.

2.2.5. Виключне значення у формуванні ринку зерна, хліба і хлібопродуктів. В даний час в економічному житті зернового підкомплексу Одеської та й інших областей України склалась дивна картина. Високі ціни на сировину, матеріали, інші ресурси та послуги, колосальний відток банківського кредиту, систематичні неплатежі виробникам

за реалізовано продукцію приводять до невинправданого росту цін на зерно, хліб і хлібопродукти, ставлять галузь у важке економічне становище. Враховуючи, що хліб - основа харчування переважної більшості бідного населення, така економічна політика загрожус серйозними соціальними зворушеннями.

Наприклад, в 1994 році в структурі затрат Роздільнянського елеватора 75% займають відсотки за банківський кредит, ремонтні роботи, послуги сторонніх організацій. В затратах борошнопереробного заводу 54,6% займають відсотки за банківський кредит, 28,4% - на ремонт і послуги сторонніх організацій.

В структурі роздрібних цін на хліб та хлібобулочні вироби закупівельна ціна на зерно складає 10%, затрати на переробку і зберігання на підприємствах ВО "Елеваторзернопром" - 25,8% хлібозаводу - 20,3%, прибуток - 9%, податок на добавлену вартість - 21,9%, торгівельна надбавка - 13%. Ніколи, ні в одній країні праця землероба не складала лише десяту частину вартості хліба.

2.2.6. Сказане підтверджує, що економічна система, яка склалася в зерновому підкомплексі, служить для викачування коштів із сільського господарства і сімейного бюджету населення, являється колосальним податком на сільське господарство і переважну більшість жителів, при чому самих бідних шарів населення.

Хронічні затримки з платежами за реалізовану продукцію привели до того, що сільське господарство перетворилось в значного безкоштовного кредитора не стільки державного бюджету, скільки різного роду комерційних структур, особливо банків.

2.2.7. Кореляційно-регресивний аналіз і статистичні групування показали, що найбільше впливають на валові збори зернових культур в Одеській області затрати живої праці, в меншій мірі - використання добрив. Це зв'язано з недоліками в агротехніці, при якій питанню інтенсифікації вирощування зернових культур приділяється недостатньо уваги і поки залишаються високими затрати ручної праці.

2.2.8. Провідна роль зернового господарства в Одеській області пояснюється високою ефективністю його виробництва (високою урожайністю, порівняно більшою продуктивністю праці, низькою собівартістю при виробництві зерна).

В той же час затрати праці та інші показники економічної ефективності при виробництві основних продуктів тваринництва в господарствах Одеської області в незначній мірі відрізняються від середніх по країні.

Все вище сказане дозволяє зробити висновок, що участь господарств Одеської області в процесі розподілу сільськогосподарської праці в масштабах країни доцільно проводити в сторону збільшення виробництва зерна, особливо пшениці. Інші рослинницькі галузі будуть грати другорядну роль. Що стосується виробництва продукції тваринництва, то рівень його в розрахунку на душу населення повинен відповідати середньому по Україні. Це дозволить задовольнити потреби населення області в м'ясі, м'ясо, та інших продуктах тваринництва за рахунок власного виробництва.

2.3. Розділ 3. "Основні напрямки організації ринку зерна Одеської області".

2.3.1. Високий рівень розорювання земель, розширення площ просаних культур призвело до розвитку небувалих ерозійних процесів. Біля 55% ріллі еродовано.

Вміст гумусу в ґрунті зменшився за останні 20 років з 3,6 до 3,2%. Щорічні втрати ґрунту з одного гектару ріллі складають більше 15 тонн. Втрати поживних речовин в 3 рази більші, чим вносяться з добривами.

В умовах глибокої кризи економіки України особливе значення має використання низькозатратних технологій виробництва зерна. Загальна нестача виробничих ресурсів, особливо паливно-мастильних матеріалів, добрив, ядохімікатів і інших висувають на перший план ресурсозберігаючі ґрунтозахисні технології вирощування зернових культур. Вони ґрунтуються на комбінованій

обробці ґрунтів I категорії земель (0-3 град.), безвідвальної із цілюванням в поперек схилів на другій і третій (більше 3 град.) категоріях і полезахисному розміщенню культур, дозволяють збільшити урожайність зернових культур і зберегти родючість ґрунтів.

З метою виключення корінної ломки сівозмін пропонується доцільними два варіанти їх коректування.

Перший - коли одна сівозмiна розчленюється на 2-3 короткоротаційних, взявши за основу ланки попередньої сівозмiни.

Другий - коли кожне поле розбивається на число ділянок кратних ширині захвату дощувальних агрегатів, і кожному арендно-пiдрядному колективу чи фермерському господарству, закріплюється площа у межах виділених ділянок. В цьому випадку попередники і порядок чередування культур залишається без змін, а розмір полів під однією культурою, чи групою однорідних культур в сівозміні забезпечує нормальне завантаження спеціалізованої техніки. На практиці в області отримали розповсюдження 6-9 польові зрошувальні сівозмiни.

2.3.2. Суть цивілізованого шляху входження в ринок полягає в боротьбі з монополізмом, встановленні потрібних для ринку структурних зміщень, ефективної конверсії, розвитку різноманітних форм власності, малого і середнього бізнесу, розвитку фінансово-кредитної системи.

Загальна криза економіки України проходить на фоні монополізації виробництва. Монополізм не переможений і в аграрній сфері: система хлібопродуктів, м'ясомолпрому, споживчої кооперації та інші, зосередивши в своїх руках майже всю торгівлю і значну частку переробки, диктує ціни і умови роботи ринку.

Сільськогосподарські підприємства, в більшій частині не маючи цехів переробки продукції і налагодженої системи реалізації вимушені звертатися до монополістів, а вони диктують свої правила - рівень закупівельних цін і майже

ніяких гарантій при розподілі прибутку від реалізації кінцевої продукції.

В економіці України регулювання виробництва частіше всього здійснюється з допомогою адміністративних важелів - довільної лібералізації цін, монополією в області ставок по кредитах та емісії грошей, регулюванням держзамовлень і таким іншим. Однак з їх допомогою не можливо ефективно регулювати виробництво.

Гроші по суті не працюють, не має ринкової економіки і, отже, не має справжніх грошей. Тому монетаристська теорія регулювання економіки на даному етапі, при даних умовах не спрацьовує.

При рості цін в умовах цивілізованого ринку попит знижується. У нас спостерігається зворотня тенденція. Вилучення не тільки додаткового, але і частини необхідного продукту знімається проблема заощаджень, і для підтримки мінімального рівня життя підвищується попит на самі необхідні продукти. При цьому монополісти знижують обсяги виробництва і піднімають ціни. І так виток за витком. Нашому монополісту держава не дає розоритися. В цих умовах міг би розоритись американський підприємець, який вимушений буде знижувати ціни.

Лібералізація цін при монополізмі призвела не до риночних, а до монополюно установлених цін. У споживача не має вибору.

Вільна ціна - результат конкуренції декількох виробників. Якщо конкуренції не має, то не має і ринку, що і спостерігається в економіці України.

В країнах з ринковою економікою свобода цін відносна. Їх регулювання здійснюється внаслідок конкуренції і дії антимонопольних законів.

2.3.3. В 1991 році промислово-розвинуті країни Заходу на субсидії своїм виробникам сільськогосподарської продукції витратили 177 млрд.доларів.

Міністерство сільського господарства США розраховує паритетний індекс майже по 160 видам продукції сільського господарства.

В нашій країні відповідні методики з'явилися лише в восьмидесятих роках, але і ці розрахунки не стали діючим інструментом. За таким паритетним індексом, який включає всі основні види товарної продукції, повинна слідувати держава, використовуючи свої методи регулювання (кредитні, податкові, бюджетні, цінові та інші).

В останні роки ціновий паритет в АПК не вдалося вдержати в необхідних параметрах. Оптові, закупочні і рознічні ціни росли. Із-за постійного дефіциту незбалансованості бюджету держава як оптовий покупець сільськогосподарської продукції на невизначено довгий строк затримує оплату, що в умовах гіперінфляції практично означає купувати її за безцінок.

Крім того, в сільському господарстві процес виробництва продукції продовжується в більш тривалий термін часу, а то і роки.

Якщо усі матеріально-технічні ресурси, використані при цьому, визначити в цінах, діючих на момент реалізації сільськогосподарської продукції, то ситуація різко зміниться. Так, наприклад, в 1992-1994 роках рівень рентабельності сільського господарства знизився би з 98 до 6 відсотків, чого недостатньо для розширеного відтворення.

За рахунок оплати кредитів ціна виробника товарно-матеріальних ресурсів для села виростає майже на третину та ще й додається податок на добавлену вартість.

В товаропровідній системі націнки на них теж виростуть за рахунок кредитів і податку на добавлену вартість, тобто ще на 30-80 і 20 відсотків.

В основу ж формування усіх елементів цінового механізму необхідно покласти єдиний методологічний

принцип - прибуток на вкладений капітал по формулі ціни виробництва.

Для розрахунків норми прибутку першочергове значення має оцінка виробничих фондів.

Особливе місце серед економічних регуляторів займають податки. Вони відтворюють складні економічні відносини і тому повинні бути адекватними цим відношенням.

В противному разі вони не зможуть в повній мірі виконати покладені на них функції. Виходячи з цих міркувань, пошук єдиного податку в розвинутих країнах давно припинився. Є податки, які як по суті, так і по розміру для сільського господарства не приємні, вони потребують серйозного коригування.

Це і податок на добавлену вартість, і платежі в фонд ліквідації Чорнобильської катастрофи, і відрахування на соціальне страхування і оподаткування особистих прибутків сільськогосподарських працівників і т.п.

Ці платежі в декілька разів перевищують земельний податок. Так, 1992-1994 роки в структурі усіх платежів сільськогосподарських підприємств податок на землю складав 4,1 відсотка, податок на прибуток - 5,6 відсотка, в той час як відрахування на соціальне страхування склали - 62,5 відсотка, платежі в фонд ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи - 21,3 відсотка.

В грошових надходженнях (за виключенням податку на добавлену вартість і акцизів) ці платежі склали: - податок на землю - 0,3 відсотка, фонд Чорнобиля -1,8 відсотка. Отже, як видно із цих даних, земельний податок у всіх платежах сільськогосподарських підприємств відіграє далеко не ведучу роль. При цьому при діючій системі оподаткування він не може виступати як єдиний податок. Необхідно змінити джерело оплати земельного податку для сільськогосподарських підприємств і платити його з прибутку.

Досвід США та інших розвинутих країн показує, що при ставках податку, більш як 50 відсотків, люди при цьому працюють менше, і заощаджувати менше, або направляють свою діяльність в тіньову економіку.

Слід відзначити складність і тривалість розрахунків за продану продукцію. Так, за зерно господарства повинні були одержати в 1995 році у вигляді авансу 50 відсотків його вартості по ціні станом на 01.01.1995 року (73 долари США), в т.ч. 25 відсотків за місяць до збирання, хоча ціна за цей час виросла. Ще більш складні розрахунки по компенсації росту цін за продану продукцію. Різниця в цінах акумулюється в загальнодержавних фондах, з Києва вони розподіляються по областях і лише потім хлібоприймальні підприємства направляють ці кошти сільським трудівникам. Ця громоздкість системи призводить до затримок в розрахунках (на 1 вересня 1995 року заборгованість товаровиробникам Одещини за продане зерно склала більш як 200 млрд.крб. тільки по компенсації за 1994 рік). Зрозуміло, що в умовах інфляції - це один із способів викачування коштів із села, перетворення селянина в безкоштовного кредитора.

2.3.4. В розвинутих країнах потреби в основних фондах в значній мірі покриваються за рахунок лізингових операцій. Так, питома вага довгострокової оренди (лізингу) машин, обладнання споруд промислового значення складає в загальній сумі внутрішніх капіталовкладень Італії - 12 відсотків, Великобританії - 22 відсотка. В умовах різкого подорожання засобів виробництва та масової відмови споживачів від їх придбання на Україні можуть знайти застосування лізингові компанії, ці операції повинні виконувати комерційні банки та інші комерційні структури.

2.3.5. Перестало бути обов'язковим страхування майна колективних сільськогосподарських підприємств, а в добровільному порядку в зв'язку з фінансовими труднощами страхуватися КСП не можуть.

Вищесказане говорить про суттєві недоліки організації страхового діла в АПК. Перебудову цієї роботи слід

проводити по зразку країн з розвинутою риночною економікою, маючи на увазі забезпечення в першу чергу надійного захисту інтересів селян від диктату монополістів і мафіозно-спекулятивних структур.

2.3.6. З реформуванням форм власності на засоби виробництва зростає кількість селянських (фермерських) господарств, кооперативів, акціонерних товариств та інших господарських формувань, які будуть розвиватися на новій економічній основі. Становлення їх як товаровиробників, раціональне регулювання в них всіх елементів процесу виробництва дадуть змогу розширення і поглиблення економічних зв'язків і взаємовідносин між ними, з іншими товаровиробниками, державою, посилять інтеграційні процеси.

Реалізація на практиці цих положень часто зустрічає значні труднощі. Одним із прикладів може бути колишній колгосп "Правда" Балтського району Одеської області. Замість колгоспу організували 45 об'єднаних в асоціацію міні-колективів (кооперативів). Склались вони по галузевому принципу на базі колишніх бригад, ферм, гаража, майстерень та інших. Кожне таке підприємство одержало повну господарську незалежність і своє правління. При відсутності паритетних цін на їх продукцію і послуги виникли неминучі в таких випадках суперечки між міні-колективами. Деякі з них почали згортати своє виробництво, а то і самоліквідуватися.

2.3.7. Не зменшуючи значення розвитку селянських (фермерських) господарств для майбутнього сільського господарства можливо слід змістити акценти в сторону більш активної підтримки особистих підсобних господарств населення. Адже в господарствах населення, в порівнянні з громадськими господарствами, вихід сільськогосподарської продукції на одиницю площі значно більший. Випуск цієї продукції - величезна підтримка в харчуванні майже 11 млн. власників присадибних ділянок і поповнені продуктами вільного ринку.

Життєдіяльність особистих підсобних господарств населення в умовах економічної кризи має більш стійкий характер, чим господарств громадського сектору.

Базуючись не на пайманій, а на особистій праці, селянин на кожному гектарі оброблюваних сільськогосподарських угідь отримує майже в 5 разів більш продукції в вартієному виразі, чим господарства громадського сектору.

З 1995 року площа присадибних ділянок у населення збільшилось більш, чим на 1,2 млн.га. Це сприяло росту чисельності поголів'я худоби в особистих підсобних господарствах колгоспників, робітників, службовців та інших груп населення.

За станом на 1 січня 1994 року в порівнянні з 1990 роком в особистих підсобних господарствах населення поголів'я великої рогатої худоби збільшилось на 10 відсотків, а корів - на 20 відсотків і досягло рівня 1979 року. Поголів'я свиней за цей час зросло на 12 відсотків і склало таку його чисельність, яка була в 1957 році. Поголів'я овець і кіз збільшилось більше, чим на дві треті по відношенню до 1993 року і досягло рівня 1962 року. Ще більш темпи росту поголів'я худоби у населення на протязі 1994 року.

Зараз, володіючи лише 12% чисельності худоби, частка продукції особистих підсобних господарств в загальному обсязі валової продукції сільського господарства України складає 40%.

Ще більш помітна частка виробленої продукції населення по окремих сільськогосподарських культурах і продукції тваринництва. В галузі рослинництва - це 85% картоплі; 71% плодів і ягід, 56% овочів; в галузі тваринництва - 48% яєць, майже - 41% м'яса і 36% виробленого молока.

2.3.8. В Одеській області в квітні 1995 року зареєстровано 4203 фермерських господарств, їм відведено 62,1 тис.га, або в середньому на одне господарство 15 га

землі (в середньому по Україні - 22 га). Основною галуззю діяльності фермерських господарств являється рослинництво. В структурі посівних площ зернові склали 69%, технічні культури - 21%. В 1994 році фермерами одержано 20,5 тис. тонн зерна, 3,7 тис. тонн соняшнику, 4,8 тис. тонн цукрового буряка, 609,7 тонн м'яса, 900 тонн молока.

Урожайність основних сільськогосподарських культур в фермерських господарствах значно нижче, чим в господарствах громадського сектора. Про те в цілому товарність більшості видів вирощеної фермерськими господарствами сільськогосподарської продукції значно вище, чим в середньому по всім категоріям товаровиробників.

В 1994 році державою було передбачено видати фермерам 16,8 млрд.крб. на капітальні вкладення, а освоєно лише 800 млн.крб., або 5%. В 1994 році взяли кредити лише 36 із всіх обслідуваних господарств.

В 1994 році значно погіршилось фінансове становище фермерських господарств внаслідок несбалансованості цін на сільськогосподарську продукцію, несвоєчасні розрахунки заготівельних, переробних підприємств, недоступності кредитних ресурсів, недосконалої податкової системи та інших причин. Не організовано і переробку вирощеної продукції на місцях.

### 3. Список опублікованих робіт

По темі дисертації опубліковано 12 друкованих робіт загальним об'ємом 23 др.арк., основні з яких:

3.1. Калинчук В.А. и другие - Агрономическая тетрадь по интенсивной технологии возделывания зерновых и зернобобовых культур в Одесской области. Одесса. Маяк. 1985.

3.2. Калинчук В.А. и другие - Целевая комплексная научно-техническая программа "Агрокомплекс" на 1986-1990 гг. Одесса. Маяк. 1986.

3.3. Калинчук В.А. и другие - Система кормопроизводства в Одесской области. Одесса. Маяк. 1988.

3.4. Калинчук В.А. и другие - Зональная научно обоснованная система земледелия Одесской области. Одесса. Маяк. 1988.

3.5. Калинчук В.А. и другие - Орошение на Одещине. Одесса. Маяк. 1992.

3.6. Калинчук В.А. и другие - Памятка хлебороба по определению сроков уборки зерновых культур (для фермеров, арендаторов, специалистов хозяйств). Одесса. Маяк. 1993.

3.7. Калинчук В.А. - Агропромышленный комплекс в условиях рынка. Вестник сельскохозяйственной науки N 1 1994.

3.8. Калинчук В.А. АПК в объятиях рынка. Одесса. ЦНТИ. 1994 г.

## АННОТАЦИЯ

Калинчук В.А. Организационно-экономические аспекты формирования рынка Одесской области. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02 - Экономика сельского хозяйства и АПК. Николаевский сельскохозяйственный институт, Николаев, 1996.

Защищается комплекс предложений по развитию рынка зерна в условиях степной зоны Украины.

Дается оценка тенденциям развития производства и потребления зерна, проводится анализ факторов, влияющих на эффективность зернового хозяйства, обосновываются основные направления использования малозатратных технологий производства зерна и рассматривается их эффективность, разработаны предложения по совершенствованию отдельных элементов рыночных взаимоотношений в зерновом хозяйстве.

Ключевые слова: рынок зерна и хлеба, рационы питания, малозатратные технологии, цены, собственность в АПК.

Annotation

Vasily A.Kalintchuk. Practical and economic aspects of a market formation in Odessa region. Theses for a Candidate of economic science, speciality 09.07.02. - Rural economics and agroindustrial complex. The Nikolaev High Institution of agriculture. Nikolaev,1995.

A defence of a number of proposals for the grain market development in conditions of a steppe zone of Ukraine.

There are an estimation of tendencies to develop production and consumption of grain, analysis of factors affecting the efficiency of the grain growing. It is substantiated the main trends to use low expenditures technologies of grain production and their efficiency. There are proposals for improvement of some elements of market relations in grain growing.

Key words: Grain and bread market, food allowance, low expenditures technologies, prices, property in agroindustrial complex.

161591

